

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

ПІФКО ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.728

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ
ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Ужгород – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Науковий консультант - доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
БИСАГА Юрій Михайлович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри конституційного права та
порівняльного правознавства.

Офіційні опоненти: **ДЕШКО Людмила Миколаївна**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного публічного права Київського національного торговельно-економічного університету;

ДРОБУШ Ірина Вікторівна, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Національного університету «Острозька академія»;

МІШИНА Наталія Вікторівна, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Захист відбудеться 26 грудня 2019 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 61.051.07 у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» за адресою: м. Ужгород, площа Народна, 3, каб. 21.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий 22 листопада 2019 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Р. М. Фрідманський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Триваючі зміни, що були започатковані в Україні з переходом до ринкової економіки, і суспільно-політичні виклики сьогодення актуалізують необхідність відповідних коригувальних та адаптивних змін у конституційно-правовому регулюванні організації й діяльності професійних спілок (далі – профспілок), а також мобілізацію та консолідацію зусиль самих профспілок у запровадженні нових підходів до засад організації своєї діяльності, які дали б змогу пришвидшити їх акомодацию. Утім, як свідчить стійка динаміка зниження кількості членів профспілок у більшості розвинених західних країн, практичне втілення таких завдань стикається зі значними труднощами не тільки в Україні, а й у низці країн-членів Європейського Союзу (далі – ЄС).

У законодавстві України та багатьох країн-членів ЄС профспілки традиційно вважають особливим видом громадської організації, основною метою якої є представництво й захист трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. Водночас, окрім захисту та представництва прав працівників, професійні спілки є одним з основних елементів сучасного громадянського суспільства, на різних історичних етапах вони відігравали провідну роль в суспільно-політичному житті окремих країн. Природно, що така потенційно ключова роль профспілок у житті країни зумовлює виникнення жвавого інтересу до дослідження окремих аспектів їх діяльності у представників різних галузей вітчизняної та зарубіжної науки (юридичної, політичної, історичної, соціологічної, економічної та науки державного управління). Водночас назвати проблематику правового статусу профспілок всебічно дослідженою не можна. Як показує аналіз сучасних наукових розвідок із вітчизняного конституційного права, у них вказується на специфіку такої громадської організації, як професійні спілки, проте вивчення зазначених проблем зазвичай здійснюється крізь призму загальних засад створення та діяльності об'єднань громадян, а наявним конституційно-правовим дослідженням, що присвячені безпосередньо проблемам професійних спілок, бракує комплексності.

Задекларований і закріплений у тексті Конституції України європейський та євроатлантичний курс України вкотре актуалізує вивчення досвіду країн-членів ЄС у конституційно-правовому регулюванні діяльності профспілок, що, у свою чергу, дасть змогу виробити конкретні позиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства в цій сфері та його узгодження зі стандартами ЄС. Основою для компаративного дослідження обрано законодавство та правозастосовну практику таких країн-членів ЄС, як Польща і Латвія. Цей вибір зумовлений низкою факторів: спільною історією конституційно-правового регулювання статусу профспілок; подоланням наслідків тоталітарних підходів до діяльності профспілок та необхідністю подальшого узгодження національного законодавства з нормами ЄС; успішним вступом до ЄС, який наразі проголошений Україною; наявністю профспілок, які справді є першорядним елементом громадянського суспільства тощо.

Основним теоретичним підґрунтям проведеного дослідження стали пов'язані з проблематикою цього дослідження праці українських вчених: Ю.Г. Барабаша, Д.М. Белова, Ю.М. Бисаги, А.М. Білоус, Н.В. Богашеві, І.В. Бондарчука, О.М. Ващук, С.В. Вишновецької, М.Ю. Віхляєва, Д.Є. Волкової, Н.П. Гаєвої, Л.М. Дешко, І.В. Дробуш, Т.М. Заворотченко, В.І. Кафарського, Ю.В. Кириченко, В.М. Короленка, В.Л. Костюка, В.М. Кравчук, Л.І. Лазора, Я.В. Лазура, О.І. Лисяка, О.О. Майданник, М.В. Менджул, Н.В. Мішиної, В.Ю. Нікіфорова, А.Ю. Олійника, В.Ф. Погорілка, П.М. Рабіновича, М.В. Савчина, О.М. Ситніченко, О.В. Совгирі, В.В. Соломінчук, О.М. Соловйова, І.С. Сопелкіна, О.В. Скрипнюка, В.Я. Тація, О.Л. Тупиці, О.А. Трюхана, В.Ф. Цвиха, Ф.А. Цесарського, Н.А. Циганчук, Г.І. Чанишевої, Ю.В. Чижмаря, А.Ю. Шакірової, В.І. Щербини, Ю.М. Щотової та інших.

Також у дисертаційній роботі використані праці зарубіжних вчених, які досліджували різноманітні аспекти створення та діяльності профспілок, зокрема таких як Р. Анджейчук, Б. Банашак, А. Білер, Б. Болехув, Л.С. Буш, Л. Вишневський, К. Войтишек, З. Гайн, Т.А. Ганніган, Ж. Грігель-Калета, А. Доманська, К. Екхарт, А. Ендзіньш, Р.Л. Зан, М. Казімірчук, І.В. Кисельова, А. Кідиба, М. Кордела, Н.І. Костіна, О.Кустра, Ш. Лендорф, Л. Лещинський, І. Ліндберг, А. Ліне, Л.М. Маїрова, Д.А. Малий, І. Маліновська, В. Масевіч, О. Масневайте, Ф. Ман, Г. Марон, П. Мілошевський, А. Міхнік, В. Павлічек, Я. Плепс, А. Прайснер, Т. Пшибиш, Б. Пшивара, К. Раценайс, А. Реда-Чижевська, С. Рудольф, М. Северинський, П. Сускі, В. Траппман, Й. Унтершютц, Л. Флорек, В.Х. Фрейзер, М. Хмай, Е. Ходж, Ф. Чапка, А.Д. Черкесов, В.П. Чижик, Я. Шміт, Т. Шультен, Ф.Г. Шухов, М. Яблонський, В. Яворський, Б. Ягусяк тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р., № 509-VIII, а також згідно із планом науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2015–2020 рр. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX–XXI ст.», яка розробляється науковцями Ужгородського національного університету (номер державної реєстрації 0198U007793).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у здійсненні комплексного порівняльно-правового аналізу конституційно-правових засад організації та діяльності профспілок в Україні та окремих країнах ЄС.

Вказана мета дослідження зумовлює вирішення таких *завдань*:

- у ході вивчення нормативних джерел конституційно-правового статусу професійних спілок окреслити та охарактеризувати основні моделі конституційно-правового регулювання такого статусу у країнах ЄС;
- сформулювати і проаналізувати основні історичні етапи конституційно-правового регулювання статусу профспілок в Україні та окремих країнах ЄС;
- встановити поняття й зміст конституційного права на об'єднання у профспілки, а також особливості його реалізації в Україні та окремих країнах ЄС;
- дослідити співвідношення права на об'єднання у профспілки з іншими конституційними правами та свободами;
- охарактеризувати проблеми конституційно-правового закріплення обмежень права на об'єднання у профспілки в Україні та окремих країнах ЄС;
- з'ясувати особливості конституційно-правового регулювання створення профспілок в Україні та окремих країнах ЄС;
- проаналізувати процедуру легалізації профспілок, її вплив на реалізацію конституційного права на об'єднання у профспілки та виникнення правосуб'єктності профспілок;
- розглянути підстави та порядок припинення діяльності профспілок;
- з'ясувати та проаналізувати основні елементи конституційно-правового статусу профспілок;
- дослідити функції профспілок як особливого виду громадської організації;
- виокремити та проаналізувати основні принципи створення, організації та функціонування профспілок;
- окреслити та проаналізувати права профспілок, які визначають їх конституційно-правовий статус, та з'ясувати особливості законодавчого закріплення обов'язків профспілок;
- сформулювати поняття та встановити основні види юридичних гарантій діяльності профспілок;
- обґрунтувати напрями вдосконалення конституційно-правового регулювання організації та діяльності профспілок в Україні.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, які складаються під час організації та діяльності громадських об'єднань в Україні та країнах ЄС.

Предметом дисертаційного дослідження є конституційно-правове регулювання організації та діяльності профспілок в Україні та країнах ЄС.

Методи дослідження. Для досягнення окресленої мети й виконання поставлених завдань у процесі наукового дослідження використано низку різноманітних методів наукового пізнання: діалектичний, формально-юридичний, герменевтичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, системно-функціональний та метод правового моделювання.

Діалектичний метод використано для дослідження доктринальних та нормативних джерел дослідження конституційно-правового регулювання організації та діяльності профспілок в Україні та окремих країнах ЄС

(підрозділи 1.1, 1.2). З'ясування суті та змісту норм права, які регулюють ті чи інші аспекти організації та діяльності профспілок, та їх пояснення відбувалося із використанням формально-юридичного методу, а використання герменевтичного методу забезпечило методологічні передумови їх тлумачення (розділи 2-4, підрозділи 1.2, 1.3, 1.4). Використання історико-правового методу дозволило з'ясувати основні історичні етапи становлення і розвитку конституційно-правового регулювання статусу профспілок в Україні та окремих країнах ЄС (підрозділи 1.3, 1.4). За допомогою порівняльно-правового методу здійснено дослідження, зіставлення та узагальнення позитивного досвіду конституційно-правового регулювання діяльності профспілок в Україні та окремих країнах ЄС, що, у свою чергу, дозволило зробити висновки про переваги або недоліки того чи іншого підходу до конституційно-правового регулювання організації й діяльності профспілок, а також встановити найбільш досконалі правові засади такого регулювання (розділи 2-4, підрозділ 1.2, 1.4). Логіко-семантичний метод застосовано для поглиблення загального понятійно-дефініційного апарату із проблематики конституційно-правового регулювання організації та діяльності профспілок (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.4). Через використання системно-функціонального методу аналізується ефективність конституційно-правового регулювання функціонування профспілок (розділи 3-4, підрозділи 1.2, 1.4), а за допомогою методу правового моделювання запропоновано шляхи гармонізації законодавства України у цій сфері із нормами та стандартами ЄС (розділи 2, 4, підрозділи 3.2, 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці конституційного права комплексним, спеціальним, порівняльно-правовим дослідженням особливостей конституційно-правового регулювання організації й діяльності профспілок в Україні та країнах ЄС. На підставі проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення та висновки, які виносяться на захист, зокрема:

у перше:

- на основі порівняльно-правового аналізу виділено та охарактеризовано дві основні моделі конституційно-правового регулювання статусу профспілок в країнах ЄС: модель загального конституційно-правового регулювання статусу профспілок та модель спеціального конституційно-правового регулювання статусу профспілок;

- проаналізовано генезу правового регулювання статусу профспілок в Україні у контексті дослідження основних історичних етапів конституційно-правового регулювання статусу профспілок в окремих країнах Центральної та Східної Європи, які є членами ЄС;

- доведено, що попри намагання вітчизняного законодавця виокремити на конституційному рівні право на об'єднання у профспілки із загального права на об'єднання, це право чітко й однозначно так і не було закріплене, оскільки використане у Конституції України для позначення названого права словосполучення «право на участь у професійних спілках» не можна вважати тотожним із «правом на об'єднання у профспілки» через те, що воно не охоплює всіх можливих форм реалізації права на об'єднання у профспілки;

– обґрунтовано, що чинне положення ч. 3 ст. 36 Конституції України, за яким «Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюються виключно цією Конституцією і законами України» сформульовано невдало і потребує внесення відповідних змін, тому що ним закріплюється обмеження тільки однієї із форм реалізації права на об'єднання у профспілки, а встановлення на законодавчому рівні обмежень щодо інших форм реалізації цього права дозволяє визначити їх такими, що суперечать Конституції України;

– аргументовано, що першопричиною сьогоденної законодавчої розмитості порядку легалізації профспілок і, відповідно, їх виникнення як суб'єктів конституційно-правових відносин в Україні є невдале трактування Конституційним Судом України використаної в Конституції України конструкції «утворюються без попереднього дозволу»;

удосконалено:

визначення поняття «обмеження права на об'єднання у профспілки», під яким розуміється передбачене міжнародними нормативно-правовими актами, конституцією та національним законодавством призупинення всіх форм або звуження однієї чи декількох форм його реалізації, що є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, запобігання злочинам або для захисту прав і свобод інших осіб та застосовується до окремих осіб або на окремих територіях;

– зміст законодавчого та наукового визначення поняття «професійна спілка»;

– наукові положення щодо співвідношення таких понять, як «право на об'єднання у профспілки» та «профспілкові свободи», «свобода коаліції» та «право на об'єднанням у профспілки», «реєстрація профспілок» та «легалізація профспілок», «член профспілки» та «засновник профспілки», «конституційна правосуб'єктність профспілок», «трудова правосуб'єктність профспілок» та «цивільна правосуб'єктність профспілок»;

– визначення поняття «функції профспілок» як основних напрямків та аспектів їх діяльності, які обираються або потенційно можуть обиратися в межах чинного законодавства профспілками як основні засоби для досягнення їхньої мети, а також у своїй сукупності розкривають їх сутність як особливого виду громадських організацій та одного з ключових елементів громадянського суспільства;

– розуміння участі профспілок у законотворчому процесі, зокрема, вказано на недоцільність наділення профспілок правом законодавчої ініціативи, натомість підвищення ролі профспілок у законотворчому процесі повинно відбуватися через законодавче удосконалення існуючих можливостей участі профспілок у законотворчому процесі та запровадження нових механізмів долучення профспілок до цього процесу.

набули подальшого розвитку:

– проблематика конституційно-правового регулювання процедури створення профспілок, під час якої необхідно чітко розмежувати статус засновників та членів профспілки;

– наукові уявлення про принципи діяльності профспілок, зокрема запропоновано виділяти три групи принципів щодо профспілок: принципи створення профспілок, принципи організації профспілок та принципи функціонування профспілок, а також проведено порівняльно-правове дослідження такого принципу організації профспілок, як нормоване відрахування членських внесків у його взаємозв'язку із принципом відсутності майнового інтересу у членів профспілок;

– вивчення конституційно-правового регулювання взаємодії профспілок із політичними партіями в Україні та в окремих країнах ЄС, зокрема обґрунтовано доцільність закріплення у Законі України «Про політичні партії в Україні» положення щодо заборони фінансування політичних партій із боку профспілок;

– розуміння правової сутності репрезентативності профспілок в окремих країнах. Зокрема, встановлено, що в ряді країн ЄС запроваджуються більш жорсткі законодавчі вимоги до критеріїв репрезентативності профспілок, ніж в Україні, а чинні положення законодавства України щодо критеріїв репрезентативності профспілок не суперечить вимогам міжнародних актів та не порушують принципу рівності профспілок;

– проблематика необхідності законодавчого закріплення обов'язків профспілок, зокрема аргументовано недоцільність такого закріплення обов'язків профспілок у сфері їх відносин зі своїми членами.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертаційному дослідженні підходи, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності для подальшого розвитку теоретичної бази загальних і галузевих юридичних дисциплін, зокрема конституційного права, для проведення подальших наукових досліджень правових засад створення та діяльності профспілок в Україні та країнах ЄС;

– правотворчій роботі – як теоретичне підґрунтя при розробленні і прийнятті змін до Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на вдосконалення конституційно-правового регулювання організації та діяльності профспілок;

– навчальному процесі під час викладання курсів «Конституційне право України», «Державне право зарубіжних країн», «Трудове право» та підготовки підручників і навчальних посібників із цих курсів;

– правозастосовній діяльності Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України, Національної служби посередництва і примирення, інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, в якій висвітлено авторські позиції щодо конституційно-правового

регулювання організації та діяльності профспілок в Україні та країнах ЄС. Сформульовані в роботі положення й наукові висновки є результатом особистих досліджень та обґрунтувань, зроблених автором на основі критичного аналізу наукових джерел, нормативно-правових актів, судової практики різних країн, практики Європейського суду з прав людини, а також документів та правозастосовної практики низки міжнародних органів та організацій.

Апробація результатів дисертації. Результати досліджень, викладені в дисертації, були представлені у вигляді доповідей та виступів на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 7–8 грудня 2018 р.); «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 14–15 грудня 2018 р.); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (м. Запоріжжя, 21–22 грудня 2018 р.); «Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві» (м. Одеса, 28 грудня 2018 р.); «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage» (м. Арад, 25–26 січня 2019 р.); «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 1–2 березня 2019 р.); «Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene» (м. Кишинів, 23–24 березня 2019 р.); «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпро, 29–30 березня 2019 р.); «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 11–13 квітня 2019 р.); «New challenges of legal science in Ukraine and EU countries» (м. Мішкольц, 19–20 квітня 2019 р.); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 26–27 квітня 2019 р.); «Конституційно-правове будівництво на зламі епох: пошуки оптимальних моделей» (м. Ужгород, 3–4 травня 2019 р.); «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 17–18 травня 2019 р.); «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів» (м. Харків, 31 травня – 1 червня 2019 р.); «Development of legal science: choice mechanism and priorities implementation» (м. Сніна, 7–8 червня 2019 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 14–15 червня 2019 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено в 40 наукових працях, зокрема в одній індивідуальній монографії, 22 статтях, що опубліковані у фахових виданнях України, наукових періодичних виданнях інших держав і наукових періодичних вітчизняних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (у тому числі 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав), та в 17 тезах доповідей на міжнародних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою й завданнями дослідження та складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, що містять чотирнадцять підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 510 сторінок, з яких основного тексту – 380 сторінок. Список використаних джерел налічує 920 найменувань і становить 100 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її мету та завдання, висвітлено зв'язок із науковими програмами, планами, темами, сформульовано об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну дослідження, наведено відомості про апробацію результатів дослідження та публікацію результатів дослідження, а також структуру дисертації.

У **розділі 1 «Генезис правового статусу професійних спілок в юридичній науці та законодавстві»**, що складається із чотирьох підрозділів, розглянуто основні напрямки та підходи сучасних наукових досліджень до правового регулювання організації і діяльності профспілок, окреслено коло нормативно-правових джерел, що здійснюють таке регулювання, та сформульовано основні історичні етапи конституційно-правового регулювання діяльності профспілок в Україні та в низці країн ЄС.

У *підрозділі 1.1 «Методологічні засади та стан наукової розробки проблем конституційно-правового регулювання діяльності професійних спілок»* здійснюється загальний аналіз сучасних наукових досліджень такого феномену, як профспілки. Констатується, що проблемам правового статусу професійних спілок в Україні приділялося багато уваги представниками науки трудового права, цивільного права, адміністративного права, теорії та історії держави і права, внаслідок чого досить глибоко та всебічно вивчені різні аспекти діяльності професійних спілок як суб'єктів трудового права. Проте низка аспектів організації та діяльності профспілок (саме як специфічної громадської організації, а не окремого суб'єкта трудового права) вивчалися занадто поверхово. Водночас спостерігається певне ігнорування проблем правового статусу професійних спілок із боку представників науки конституційного права. Окреслюється низка положень із названої проблематики, які є недостатньо розробленими та потребують подальшого вивчення й переосмислення.

Підтримується думка про недоцільність, передчасність та необґрунтованість намагань окремих науковців виділити профспілкове право як окрему галузь права. Окрім розробок науковців із різних країн, відзначається та аналізується діяльність окремих організацій, яка, тією чи іншою мірою, пов'язана з проведенням наукових досліджень організації та діяльності профспілок. Зокрема, відзначається роль Європейського інституту профспілок (European Trade Union Institute), яка полягає не тільки у вивченні правової природи профспілок й засад їх діяльності в сучасних демократичних країнах, визначенні ключових проблем профспілок сьогодення та розробленні стратегій

їх подолання, а й у реальному (хоча й опосередкованому) впливі на конституційно-правове регулювання статусу профспілок.

У підрозділі 1.2 «Нормативні джерела дослідження конституційно-правового статусу професійних спілок» здійснено загальний аналіз законодавства про профспілки в окремих країнах-членах ЄС і на його основі виділено основні моделі конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок. Окреслюються чотири основні підходи закріплення прав профспілок у конституціях країн ЄС: у тексті конституції міститься лише положення про право на об'єднання у профспілки (причому в конституціях деяких країн це право навіть не виділяється із загального права на об'єднання); поруч із правом на об'єднання у профспілки в конституції визначається мета діяльності профспілок; розширені положення щодо регулювання діяльності профспілок, де поруч із правом на об'єднання у профспілки та метою діяльності профспілок закріплюються деякі інші положення щодо статусу профспілок (до цієї категорії відноситься і Конституція України); широке конституційне закріплення засад діяльності профспілок, коли безпосередньо на конституційному рівні декларується низка прав профспілок.

Доводиться недоцільність пропонованого окремими вченими закріплення в проекті Трудового кодексу України окремого розділу про професійні спілки, оскільки воно призведе до непотрібного дублювання положень спеціального закону про професійні спілки, який і повинен регламентувати основні засади їх діяльності, а трудовий кодекс тільки конкретизує окремі аспекти такого регулювання. Також аналізуються положення міжнародних нормативно-правових актів та актів ЄС. При аналізі стану реалізації заходів щодо гармонізації законодавства України до норм ЄС у частині функціонування профспілок та представлення інтересів працівників вказується на неналежне виконання плану заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Підрозділ 1.3 «Гене́за конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок в Україні» присвячений еволюційним змінам конституційно-правового регулювання статусу профспілок на території України. Дослідження цих змін дозволяє ширше зрозуміти сутність та функції профспілок, краще усвідомити основні напрямки подальшого удосконалення конституційно-правового регулювання їх статусу в Україні. Оцінюється вплив перших нормативно-правових актів, що врегульовували статус профспілок на специфічні особливості подальшого правового регулювання їх діяльності в Україні.

Виділяються та характеризуються п'ять основних етапів конституційно-правового регулювання на українських землях: 1) 1817–1918 рр. знаменується створенням перших профспілок та спробами нормативно-правового врегулювання їх статусу, які суттєвою різнилися на українських землях, що перебували у складі Австро-Угорщини, та українських землях у складі Російської Імперії; 2) 1917–1921 рр., у період національного відродження, попри певні спроби, конституційно-правове регулювання створення та діяльності профспілок так і не отримало істотного розвитку. Передумовами

цього слугувала низка факторів, зокрема брак часу, постійні військові дії, відсутність сталої, чіткої та послідовної концепції розвитку профспілкового законодавства тощо; 3) у період між дома світовими війнами конституційно-правове регулювання статусу профспілок на українських землях знову відбувалося у контексті законодавства різних країн (Польщі, Чехословаччини, Румунського Королівства та СРСР); 4) 1945–1991 рр. – на всю територію сучасної України поширилися тоталітарні методи регулювання профспілкової діяльності. Хоча фактично за профспілками закріплювалися значні повноваження, проте реально профспілки втратили будь-який елемент незалежності і фактично виконували окремі функції державних органів; 5) з 1991 р. і по теперішній час. На цьому відносно короткому історичному етапі конституційно-правове регулювання статусу профспілок в Україні зазнало істотних еволюційних змін, пройшовши шлях від тоталітарних до демократичних засад функціонування профспілок. У межах цього історичного етапу автором, у свою чергу, виділяються чотири основні періоди конституційного-правового регулювання статусу профспілок у незалежній Україні.

У підрозділі 1.4 *«Особливості становлення конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок в окремих країнах ЄС»* досліджено зародження перших профспілок сучасного типу у Великобританії та особливості подальшого конституційно-правового регулювання їх статусу в окремих країнах. Констатується, що з самого початку виникнення профспілок їх правове регулювання у країнах Центральної та Східної Європи мало істотні особливості у порівнянні із країнами Західної Європи.

Визначено та проаналізовано основні історичні етапи конституційно-правового регулювання статусу профспілок у Польщі, Латвії та Чехії. Особлива увага приділяється дослідженню міжвоєнного періоду, коли названі держави отримали незалежність і намагалися здійснювати профспілкове регулювання на демократичних засадах, а положення законодавства, які регулювали порядок створення та діяльності профспілок, були досить прогресивними для свого часу (окремі із них знайшли своє відображення у чинному нині законодавстві цих країн). Зроблено висновок, що більшість із таких етапів є характерними і для еволюції конституційно-правового регулювання діяльності профспілок в Україні. Приділяється увага ролі профспілок окремих країн у підтримці та поширенні комунізму, а згодом і у боротьбі із тоталітарним режимом. Також аналізується вплив права ЄС на правове регулювання організації та діяльності профспілок у окремих країнах ЄС.

У Розділі 2. **«Конституційне право на об'єднання у професійні спілки та особливості його реалізації в Україні й окремих країнах ЄС»**, що складається з трьох підрозділів, висвітлюється зміст конституційного права на об'єднання у профспілки, проблеми його реалізації, місце цього права у системі конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також особливості обмеження названого конституційного права за законодавством України та окремих країн-членів ЄС.

У підрозділі 2.1 *«Поняття та зміст конституційного права на об'єднання у професійні спілки»* здійснюється аналіз права на об'єднання у профспілки як окремого конституційного права людини і громадянина та як передумови створення та діяльності профспілок. У порівняльно-правовому аспекті з'ясовуються та аналізуються особливості конституційних підходів до закріплення права на об'єднання у профспілки в різних країнах. Особлива увага приділяється вивченню практики Європейського суду з прав людини, що має важливе значення для реалізації права на об'єднання у профспілки як в аспекті вирішення конкретних справ, так і в розрізі розуміння концепції свободи об'єднання (Європейським судом з прав людини право на об'єднання у профспілки розглядається як окрема форма, особливий аспект свободи об'єднання).

Доводиться недоцільність окремого виділення свободи коаліції, як особливого прояву загального права на об'єднання, де право на об'єднання у профспілки ставиться в один ряд із правом роботодавців на створення своїх асоціацій, оскільки це різні права, які відрізняються як своїми антитетичними суб'єктами, так і різними принципами організації та діяльності самих організацій, в які ці суб'єкти об'єднуються. Окреслюються передбачені законодавством України та окремих країн ЄС шляхи реалізації названого права, а також особливості такої реалізації окремими категоріями осіб. Констатується, що запропонований на сьогодні в Конституції України варіант закріплення права на об'єднання у профспілки не повною мірою виконує функцію забезпечення додаткових гарантій реалізації цього права; моделюється декілька можливих варіантів усунення цього недоліку. Формулюються та обґрунтовуються конкретні зміни до законодавства України, які покликані удосконалити засади конституційно-правового закріплення цього права та підвищити гарантії його реалізації.

Підрозділ 2.2 *«Право на об'єднання у професійні спілки в системі конституційних прав та свобод»* присвячений проблематиці визначення місця конституційного права на об'єднання у профспілки в системі конституційних прав та свобод, а також особливостям його співвідношення з низкою інших конституційних прав і свобод. Автором підтримується думка вітчизняних та закордонних вчених, що право на об'єднання у профспілки хоча і спрямоване на захист трудових та соціально-економічних прав, за своєю юридичною природою, передумовами виникнення та формами реалізації належить до групи політичних прав людини і громадянина.

Акцентується увага на тісному взаємозв'язку цього права з іншими конституційними правами та свободами, насамперед із правом на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації, правом на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх переконань (попередня реалізація яких є необхідним підґрунтям для подальшої повноцінної реалізації права на об'єднання в профспілки) та правом на страйк. Окрім доктринальних та законодавчих положень, у межах цього підрозділу також широко аналізується практика Європейського суду з прав людини, конституційних, верховних судів окремих країн та висновки Комітету ООН з прав людини щодо ролі названих

конституційних прав у реалізації права на об'єднання у профспілки та його взаємозв'язку із конституційним правом на страйк.

Доводиться, що твердження окремих науковців про те, що право на страйк є невід'ємною частиною свободи об'єднання у профспілки, є наслідком неналежного розмежування ними таких понять, як «право на об'єднання у профспілки» та «профспілкові свободи», а саме: включення до права на об'єднання у профспілки ряду правомочностей, що за своєю сутністю є профспілковими свободами. Водночас поняття «профспілкові свободи» є ширшим і включає в себе як власне саме право на об'єднання у профспілки, так і передбачені чинним законодавством свободи самих профспілок як окремих організацій, тобто право на об'єднання в профспілки та профспілкові свободи співвідносяться, як частина й ціле.

У підрозділі 2.3 *«Конституційно-правове регулювання обмежень права на об'єднання у професійні спілки»* з'ясовуються поняття, сутність та основні види обмежень права на об'єднання у профспілки, особливості їх закріплення в міжнародних нормативно-правових актах, застосування у національному законодавстві України та окремих країн ЄС. У порівняльно-правовому аспекті аналізуються положення конституцій ряду країн, у яких, тією чи іншою мірою, простежується намагання закріпити відповідний компроміс між гарантіями права на об'єднання у профспілки та його можливими обмеженнями, який, з одного боку, зумовлював би якомога менше перешкод у реалізації цього права, а з іншого – забезпечив би права й свободи інших осіб та національну безпеку і громадський порядок. Доводиться, що положення Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», які встановлюють обмеження щодо створення іноземцями та особами без громадянства профспілок, суперечать ст. 36 Конституції України, оскільки у ній йдеться виключно про обмеження щодо членства у профспілках.

Констатується, що більшість сформульованих в юридичній науці критеріїв класифікації загальних обмежень прав і свобод людини, з певними застереженнями, доповненнями та уточненнями, можуть слугувати основою для класифікації обмеження права на об'єднання у профспілки. Особлива увага приділяється класифікації таких обмежень за обсягом їх застосування; вони поділяються на повні, які передбачають призупинення всіх форм реалізації права на об'єднання у профспілки, та часткові, котрі передбачають неможливість здійснення однієї або декілька форм реалізації цього права. Аргументується, що законодавство України, яке регламентує обмеження права на об'єднання у профспілки, потребує подальшого удосконалення як у напрямку скасування окремих обмежень (наприклад, обмеження для іноземців та осіб без громадянства створювати профспілки), так і в аспекті уточнення окремих положень щодо можливості застосування таких обмежень до певних категорій осіб. Формулюється удосконалене наукове визначення поняття «Обмеження права на об'єднання у профспілки».

Розділ 3. «Особливості конституційно-правового забезпечення створення та припинення діяльності професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС» складається з трьох підрозділів, в яких досліджується

проблематика конституційно-правового регулювання створення профспілок та їх легалізації, а також правові підстави та порядок припинення діяльності профспілок.

У підрозділі 3.1 *«Поняття, ознаки та порядок створення професійної спілки як особливого виду громадської організації»* аналізуються передбачені законодавством України та окремих країн ЄС передумови для створення профспілки, що стосуються як відповідних вимог щодо осіб, які створюють профспілку, так і безпосередньо процедури створення профспілок. У спеціальних законах про профспілки Польщі та Латвії досить чітко розділяються такі особи, як «засновник профспілки» («особи, які прийняли рішення про створення профспілки») та «член профспілки», натомість у чинному законодавстві України така чіткість наразі відсутня, попри те, що логічно передбачається різний статус засновників та членів профспілки. Автор доводить, що така законодавча невизначеність зумовлена невдалим формулюванням положення щодо створення профспілок у ч. 3 ст. 36 Конституції України. Відзначається, що, на відміну від багатьох країн ЄС, законодавство України не містить положення, коли для створення профспілки необхідна певна кількість осіб, які відповідно до законодавства мають право на таке створення. Підтримується точку зору, що встановлення у законодавстві вимог щодо мінімальної кількості засновників профспілки не обмежує реалізацію права на об'єднання у профспілки, якщо ці вимоги встановлені в розумних межах.

У Законі України *«Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»* пропонується закріпити визначення профспілки як добровільної неприбуткової громадської організації, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) та створюється з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів своїх членів. Наголошується, що профспілки є особливим видом громадських організацій, яка хоч і має спільну правову природу з іншими об'єднаннями, проте відрізняється від них низкою ознак. Ознаки профспілок пропонується класифікувати на загальні (або універсальні), які є характерними для всіх громадських організацій, включно і для профспілок, та спеціальні, що є характерними виключно для профспілки як особливого виду громадських організацій.

У підрозділі 3.2 *«Конституційно-правові засади легалізації професійних спілок»* розглядаються теоретико-правові засади легалізації профспілок та аналізуються особливості її законодавчого регулювання в Україні та окремих країнах ЄС. Досліджується правова сутність понять «легалізація профспілок» і «реєстрація профспілок» та практичні й теоретичні проблеми їх співвідношення. Робиться висновок, що легалізація є ширшим поняттям, ніж реєстрація, і включає в себе всю сукупність дій (як самої профспілки в особі засновників та виборних органів, так і відповідного державного органу), які направлені на набуття профспілкою відповідного статусу, а реєстрація зводиться до перевірки відповідності поданих документів вимогам чинного законодавства та внесення, за результатами такої перевірки, відповідного запису до державного реєстру, зі здійсненням якого пов'язується завершення

процесу легалізації профспілки і набуття нею легального конституційно-правового статусу.

Констатується, що у вітчизняній юридичній науці не завжди належним чином розмежовується цивільна, трудова та конституційна правосуб'єктність профспілок, що своєю чергою призводить до проблем у розумінні моменту виникнення відповідного виду правосуб'єктності. Для належного розмежування виникнення цивільної та конституційної правосуб'єктності профспілок і усунення суперечностей між положеннями Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» та іншими законодавчими актами України, пропонується поширити на профспілки механізм отримання статусу юридичної особи, передбачений Законом України «Про громадські об'єднання» для громадських об'єднань. Резюмується, що, попри спроби Верховної Ради України привести порядок легалізації у відповідність до рішення Конституційного Суду України, зокрема, через запровадження заборони на відмову в легалізації профспілки, сама процедура легалізації профспілок за своїми принципами залишається такою ж, як і при явочно-реєстраційній системі легалізації. Моделюються два можливі варіанти покращення нормативно-правового регулювання легалізації профспілок, які по суті є законодавчим впровадженням дійсного явочного або явочно-реєстраційного способу легалізації.

У підрозділі 3.3 «Правові підстави та порядок припинення діяльності професійних спілок» відзначається, що, як у актах міжнародних органів та організацій, так у національному законодавстві України та країн ЄС виділяється добровільне та примусове припинення діяльності профспілок. Примусове припинення діяльності профспілки формулюється як здійснюване всупереч волі членів та керівних органів профспілки припинення їх діяльності за визначеною чинним законодавством процедурою, яке застосовуються внаслідок порушення профспілкою вимог конституції та законодавства; натомість, при добровільному припиненні діяльності профспілок, ініціатором такого припинення діяльності виступають саме профспілки. Загострюється увага на тому, що підстави наведені в ч. 1 ст. 37 Конституції України, з одного боку, слугують основою для припинення діяльності вже створених профспілок, а з іншого – спрямовані на попередження випадків, коли профспілки, що пропагують вказані в цих конституційних положеннях цілі діяльності, можуть набуті легального статусу.

Порівняльний аналіз добровільного припинення діяльності профспілок дозволив констатувати, що цьому питанню у спеціальних законах про профспілки України, Польщі та Латвії приділяється недостатньо уваги, проте, на відміну від України, у Польщі та Латвії ці процедури досить детально врегульовані у загальних законах про асоціації. Оскільки багато аспектів добровільного припинення діяльності профспілок виноситься законодавством на розсуд самих профспілок через закріплення відповідних положень у їх статутах, то у межах цього підрозділу здійснюється аналіз статутів ряду профспілок України, Польщі та Латвії. Також вивчається судова практика примусового припинення діяльності профспілок. Пропонується поширення в

Україні позитивного досвіду низки країн ЄС, що полягає в закріпленні такої законодавчої передумови примусового припинення діяльності профспілки, як обов'язковість надання їй відповідних термінів для усунення виявлених порушень закону. Для цього ст. 18 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» пропонується доповнити трьома новими частинами.

Розділ 4. «Особливості конституційно-правового статусу професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС» складається із чотирьох підрозділів, в яких з'ясовуються та досліджуються основні елементи конституційно-правового статусу профспілок.

У підрозділі 4.1 *«Функції професійних спілок як особливого виду громадських організацій»* окреслюється структура конституційно-правового статусу профспілок, до якої відносяться такі елементи: права та обов'язки профспілок, правосуб'єктність профспілок, конституційні принципи їх створення та діяльності, функції профспілок, а також юридичні гарантії їх діяльності. Робиться висновок, що намагання з боку окремих вчених вмістити всі напрямки діяльності профспілок у рамки захисної та представницької (а інколи тільки захисної) функції є наслідком неналежного розмежування на теоретичному рівні функцій профспілок від мети їх створення та діяльності. Формулюється авторське визначення поняття «Функції профспілок» та окреслюються основні функції профспілок, до яких відносяться захисна, представницька, контрольна та політична. Основна увага приділяється дослідженню саме політичної функції профспілок.

На основі порівняльного аналізу підходів до бачення і декларування своїх основних функцій безпосередньо самими профспілками у їхніх статутах констатується, що більшість українських профспілок, на відміну від багатьох профспілок країн ЄС, не вбачають у якості одного із напрямків своєї діяльності, спрямованого на досягнення мети, співробітництво з політичними партіями. Досліджуються особливості конституційно-правового регулювання взаємодії профспілок з політичними партіями в Україні та окремих країнах ЄС, зокрема проблематика можливості участі профспілок у фінансуванні політичних партій. Робиться висновок, що хоча профспілки певним чином і беруть участь у політичній діяльності, проте їх фінансові ресурси (значна частина з яких формується за рахунок членських внесків) не повинні спрямовуватися на фінансування політичних партій. Це положення пропонується закріпити у законодавстві України.

У підрозділі 4.2 *«Принципи створення, організації й функціонування професійних спілок та особливості їх закріплення в законодавстві України та окремих країн ЄС»* обґрунтовується доцільність виділення трьох груп принципів щодо профспілок (принципи створення профспілок, принципи організації профспілок та принципи функціонування профспілок), а також у порівняльно-правовому аспекті аналізуються основні принципи кожної з цих груп. У контексті аналізу принципу відсутності майнового інтересу у членів профспілок, зокрема для розуміння сутності та меж їх господарської діяльності, розглядаються основні засади фінансування діяльності профспілок.

Зазначається, що державне фінансування профспілок не має систематичного характеру і відбувається переважно у вигляді відповідних грантів, а основними джерелами фінансування цих організацій в Україні та країнах ЄС є самофінансування (членські внески, доходи від майна профспілок та діяльності створених ними підприємств тощо) й пожертвування. Констатується, що критерії щодо репрезентативності профспілок, встановлені законодавством України, не можна вважати такими, що порушують принцип рівності профспілок. Доводиться, що принцип рівності профспілок та принцип рівноправності всіх членів профспілки належать до різних груп принципів функціонування профспілок, тому їх ототожнення або включення одного принципу у склад іншого є недоцільним.

Підрозділ 4.3. «Права та обов'язки професійних спілок як елемент їх конституційно-правового статусу» присвячений дослідженню прав і обов'язків профспілок як ключового елемента їх конституційно-правового статусу. Зазначається, що законодавство України і низки країн-членів ЄС закріплює за профспілками досить широкий спектр прав, який пов'язаний із різними напрямками їх діяльності. Основна увага зосереджена на порівняльному аналізі тих прав профспілок, що позначають їх не тільки як представників та захисників трудових й соціально-економічних прав своїх членів, а й як потенційно активного та впливового елемента громадянського суспільства. До таких прав, зокрема, відноситься право профспілок на внесення пропозицій суб'єктам права законодавчої ініціативи і відповідним державним органам про прийняття або внесення змін до законів і інших нормативно-правових актів та право на участь у розробленні державної політики зайнятості населення, державної житлової політики. Не підтримується положення про необхідність наділення профспілок правом законодавчої ініціативи. Водночас формулюється низка пропозицій щодо удосконалення порядку участі профспілок у законотворчому процесі, для чого пропонується внести відповідні зміни до ч. ч. 2 та 4 ст. 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Досліджуються критерії репрезентативності, яким повинні відповідати профспілки для участі у соціальному діалозі, через який профспілки, зокрема, реалізують свої повноваження щодо розроблення та здійснення державної політики у галузі трудових відносин, оплати праці, охорони праці, соціального захисту. Поруч із традиційними та загальнопоширеними аналізуються й встановлювані у законодавстві окремих країн додаткові критерії репрезентативності – вимоги до джерел фінансування профспілки, вимоги до мінімального терміну функціонування профспілки в статусі легальної організації тощо. Проведений аналіз законодавства окремих країн-членів ЄС дозволив констатувати, що в низці цих країн встановлюються більш жорсткі законодавчі вимоги до таких критеріїв репрезентативності профспілок, ніж в Україні. Обов'язки профспілок класифікуються на обов'язки у відносинах із органами державної влади та органами місцевого самоврядування, обов'язки у відносинах із роботодавцями, обов'язки у відносинах із інститутами громадянського суспільства та обов'язки профспілок у відносинах зі своїми

членами. Аргументується, що законодавче встановлення повинне відбуватися тільки щодо перших трьох груп наведених обов'язків.

У підрозділі 4.4 «Основні юридичні гарантії діяльності професійних спілок» досліджуються особливості закріплення гарантій діяльності профспілок у міжнародних актах та національному законодавстві окремих країн, оскільки від їх належного закріплення безпосередньо залежить ефективність діяльності профспілок у сфері представництва та захисту трудових і соціально-економічних інтересів своїх членів. Юридичні гарантії діяльності профспілок визначаються як передбачена міжнародними угодами та чинним національним законодавством сукупність правових та організаційних умов, способів та засобів, які покликані забезпечити належну реалізацію прав профспілок під час їх створення, функціонування та припинення діяльності. Гарантії діяльності профспілок пропонується розглядати у контексті їх поділу на нормативно-правові та організаційно-правові гарантії. Констатується, що закріплення гарантій діяльності професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС має низку особливостей, зокрема, в спеціальних законах країн ЄС гарантії профспілок не виділяються як такі у межах окремого розділу або спеціальних статей.

Сформульовані пропозиції щодо внесення змін до ст. 46 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», які внесуть однозначність щодо кола осіб, які несуть відповідальність за певний вид правопорушення, вказано на доцільність у межах окремої статті закріпити виключний перелік порушень, за які певні особи повинні нести юридичну відповідальність, а також конкретно вказати, який вид відповідальності за конкретне порушення повинні нести винні особи. Акцентовано увагу на особливій ролі у забезпеченні гарантій профспілок конституційного суду відповідної країни. Закріплене в Конституції Польщі право загальнонаціональних профспілкових органів на звернення до Конституційного Трибуналу Польщі має надзвичайно важливе значення для гарантування прав профспілок і заслуговує на застосування в Україні (хоча автор і наголошує, що це питання потребує подальшого вивчення, як з точки зору забезпечення гарантій профспілок, так і в розрізі дослідження доктрини конституційного судочинства України та її удосконалення). Також аналізується діяльність міжнародних органів та організацій, яка так чи інакше сприяє гарантуванню діяльності профспілок.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведене теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми, яка полягає у встановленні конституційно-правових засад організації й діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС, а також надані конкретних практичних рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення цього регулювання в Україні. За результатами дослідження зроблено низку висновків, узагальнень, пропозицій і рекомендацій, основними з яких є такі:

1. Доведено доцільність виділення двох основних моделей конституційно-правового регулювання статусу профспілок: моделі спеціального конституційно-правового регулювання статусу профспілок та моделі загального конституційно-правового регулювання статусу профспілок. При цьому за моделі спеціального конституційно-правового регулювання статусу профспілок порядок створення й діяльності, права та обов'язки, гарантії та інші ключові засади діяльності профспілок регулюються спеціальним законом про профспілки, а положення загального закону про об'єднання громадян (закону про асоціації) регулюють правовідносини щодо профспілок, тільки якщо інше не передбачено спеціальним законом. Права, обов'язки й окремі аспекти відносин професійних спілок із роботодавцями за цієї моделі конкретизуються у трудовому кодексі (законі про працю), участь у суспільному діалозі – законами про соціальний діалог тощо.

Натомість особливістю моделі загального конституційно-правового регулювання статусу профспілок є відсутність у національному законодавстві спеціального закону, а зміст і порядок реалізації права на об'єднання у профспілки, питання створення, легалізації та припинення діяльності профспілок регулюються загальними законами про об'єднання (асоціації), законами про відповідні державні реєстри. Права, обов'язки й гарантії діяльності профспілок за цієї моделі врегульовані у трудовому кодексі (законі про працю), законах про соціальний діалог, колективні договори, охорону праці тощо.

Більш ефективною є модель спеціального конституційно-правового регулювання, оскільки профспілки, хоч і покликані представляти та захищати трудові права людини й громадянина, є насамперед громадськими організаціями, тому практику регулювання порядку їх створення та легалізації в межах трудового кодексу не можна назвати вдалою. Хоча належне забезпечення діяльності професійних спілок та рівень гарантування їхніх прав не перебуває в безпосередній залежності від моделі, яка запроваджена у відповідній державі.

2. Аргументовано, що становлення конституційно-правового регулювання статусу профспілок у країнах Центральної та Східної Європи суттєво відрізняється від стану, характерного для країн Західної Європи. Незважаючи на низку історичних і правових особливостей, можна виділити чотири основні історичні етапи конституційно-правового регулювання, що є спільними для більшості країн Центральної та Східної Європи.

Перший етап розпочався зі створення перших профспілок (у середині – наприкінці XIX ст.) і тривав до 1918 р. Він характеризується зародженням конституційно-правового регулювання профспілок. Особливістю цього періоду є те, що таке регулювання відбувалося на основі нормативно-правових актів відповідних імперій, у складі яких перебували ті чи інші країни (а подекуди й на основі законодавства двох різних імперій, як це було, наприклад, в Україні та Польщі).

Другий етап (1918–1939 рр.) охоплює період між двома світовими війнами. На відміну від більшості країн Центральної та Східної Європи, які в

міжвоєнний період отримали незалежність і почали формування єдиного національного законодавства, що регламентує діяльність профспілок на основі демократичних засад, в Україні розвиток такого регулювання продовжував відбуватися в контексті законодавства інших країн. На територіях, що перебували у складі Польщі та Чехословаччини, розвиток профспілок загалом здійснювався на демократичних засадах, на відміну від українських земель, які перебували у складі Румунського Королівства та Радянського Союзу (хоча в Румунському Королівстві після Першої світової війни на законодавчому рівні проголошувалися досить широкі можливості щодо створення й діяльності профспілок, які з кінця 1920-х рр. поступово звужувалися).

На третьому етапі (з 1945 р. до кінця 1980-х рр.) на територію всіх країн Центральної та Східної Європи, що опинилися в соціалістичному таборі, поширилися тоталітарні методи регулювання профспілкової діяльності, які передбачали повне позбавлення профспілок самостійності та нівелювання традиційних для них функцій. Саме профспілки в багатьох країнах Центральної та Східної Європи ставали мобілізаційними центрами боротьби з тоталітарним режимом (особливо це простежується на досвіді Польщі).

Четвертий етап розпочався наприкінці 1980-х рр. і триває дотепер. Він характеризується поверненням до демократичних принципів конституційно-правового регулювання статусу профспілок. На відміну від України, де після проголошення незалежності ще тривалий час порядок створення й діяльності профспілок продовжував регулюватися нормативними актами Радянського Союзу, інші країни Центральної та Східної Європи швидко прийняли низку нормативно-правових актів, що необхідні для належної реалізації профспілками своєї основної мети – захисту трудових і соціально-економічних прав та інтересів своїх членів, а після вступу цих країн до ЄС на конституційно-правове регулювання діяльності профспілок поширилася дія норм права ЄС.

3. Встановлено, що конституційно-правове регулювання реалізації права на об'єднання у професійні спілки в Україні, Польщі та Латвії має істотні особливості, що проявляються в різних підходах до реалізації цього права (зокрема щодо визначення кола осіб, які мають право на створення та членство у профспілці, мінімально допустимої кількості членів профспілки та у встановленні можливих обмежень у реалізації права на об'єднання у профспілки). Конституції країн ЄС використовують переважно два підходи до закріплення права на об'єднання у профспілки: за першого це право окремо не виділене та закріплюється у складі загального права на об'єднання, а за другого застосовується «подвійне» закріплення цього права (з одного боку, воно гарантоване як окрема форма загального права на об'єднання, а з іншого – закріплюється безпосередньо як право на об'єднання у профспілки). Запропонований у Конституції України варіант закріплення цього права є найбільш невдалим, оскільки не відповідає жодному з наведених підходів.

Право на об'єднання у професійні спілки може реалізовуватися такими шляхами: вільного, безперешкодного, без отримання жодних на те попередніх дозволів із боку державних органів створення профспілок; вступу до вже створених профспілок; участі в роботі профспілок; вільного та

безперешкодного виходу з профспілки; утримання від вступу до профспілок; участі у припиненні діяльності профспілок шляхом їх реорганізації чи ліквідації.

4. Запропоновано викласти ч. 3 ст. 36 Конституції України в такій редакції: «Кожен має право на об'єднання у професійні спілки з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Обмеження щодо реалізації цього права встановлюються виключно Конституцією і законами України. Професійні спілки є громадськими організаціями, що утворюються без попереднього дозволу та об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Усі професійні спілки мають рівні права». Такі зміни сприятимуть вдосконаленню низки конституційних засад реалізації права на об'єднання у профспілки та регулюванню статусу профспілок, зокрема:

- чітко окреслять коло суб'єктів права на об'єднання у профспілки;
- закріплять безпосередньо на конституційному рівні саме право на об'єднання у профспілки, а не «участь у професійних спілках»;
- запровадять конституційні підстави для можливого обмеження всіх форм реалізації права на об'єднання у профспілки;
- приберуть конституційну суперечність щодо процедури створення профспілок.

5. З'ясовано, що конституційне право на об'єднання у профспілки перебуває в тісному зв'язку з іншими конституційними правами та свободами, насамперед із правом на мирні збори, мітинги, походи й демонстрації, правом на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх переконань і правом на страйк. Найбільш дискусійними є проблеми взаємозв'язку права на об'єднання у профспілки з правом на страйк. Якщо в Україні та Латвії профспілки є лише одним із можливих ініціаторів (організаторів) проведення страйку, то в Польщі – єдиним. Запровадження в Україні практики, за якою виключне право на організацію страйків мають профспілки, є недоцільним і передчасним. Така модель може бути відносно ефективною у країнах, де профспілки є реальним ключовим елементом громадянського суспільства. Однак у світлі тенденцій до постійного зниження членів профспілок у більшості країн Європи виникають сумніви щодо доцільності залишення за профспілками монопольного права на оголошення страйку. Право на страйк не варто розглядати як елемент (складник) права на об'єднання у профспілки, а тим більше ставити можливість його реалізації в залежність від членства у профспілці (тобто попередньої реалізації права на об'єднання у профспілки).

6. Запропоновано виділяти два основні етапи створення профспілок: ініціативно-організаційний та легалізаційний. Конституційно-правове регулювання обох названих етапів в Україні потребує істотного вдосконалення. Зокрема, на ініціативно-організаційному етапі необхідно чітко розмежувати статус засновників та членів профспілки. Як член профспілки, так і засновник профспілки є особами, які реалізують конституційне право на об'єднання у профспілки, проте ними використовуються різні форми реалізації цього права. Так, засновники профспілок реалізують це право у формі створення

профспілки, а члени профспілки – у формах вступу до вже створених профспілок, участі в роботі профспілок, вільного й безперешкодного виходу з профспілки та участі у припиненні діяльності профспілок шляхом їх реорганізації чи ліквідації. Така форма реалізації конституційного права на об'єднання у профспілки, як створення профспілок, може бути реалізована тільки засновниками профспілки. Член профспілки – це особа, яка входить до складу профспілки, наділена правами та обов'язками, що передбачені статутом профспілки, і сплачує членські внески. Своєю чергою засновники профспілки – це особи, які, користуючись конституційним правом на створення профспілки, виявили бажання створити профспілку та здійснюють для цього передбачені чинним законодавством передлегалізаційні заходи (готують статут профспілки, організовують і проводять установчі збори тощо). Відповідно, закріплення в тексті Конституції України положення про те, що профспілки створюються їх членами, є недоцільним, оскільки воно не дає змогу на законодавчому рівні належним чином закріпити статус засновників профспілок.

7. Аргументовано, що систему легалізації профспілок, яка діє зараз в Україні, не можна віднести до жодного з основних способів легалізації громадських організацій. Запровадження реального явочного (повідомного) способу легалізації потребує виключення із законодавства про профспілки вимоги про те, що легалізуючий орган пропонує профспілці, об'єднанню профспілок надати додаткову документацію, необхідну для підтвердження статусу, натомість вимагає прийняття положення, за яким профспілка набуває легального статусу внаслідок самого подання заяви про легалізацію та передбачених законом документів (як це відбувається, наприклад, у Словаччині). А для запровадження (повернення) класичного явочно-реєстраційного способу із Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» необхідно вилучити положення, згідно з яким легалізуючий орган не може відмовити в легалізації профспілки.

Таке положення є наслідком намагань законодавця узгодити процедуру легалізації з рішенням Конституційного Суду України у справі про свободу утворення профспілок. Поняття «попередній дозвіл», яке вжите в Конституції України, не повинне безпосередньо пов'язуватися з процесами реєстрації або легалізації, оскільки воно означає, що профспілки створюються саме без попереднього дозволу, тобто для проведення установчих зборів членів профспілки та затвердження ними статуту профспілки не потрібен жоден попередній дозвіл із боку будь-яких державних органів. При цьому законодавство низки країн ЄС, закріплюючи принцип створення профспілок «без попереднього дозволу», водночас визначає саме реєстрацію профспілок як необхідну передумову отримання ними легального статусу (у тому числі на рівні конституції).

8. Доведено, що конституційна правосуб'єктність профспілок виникає з моменту їх легалізації. У чинному законодавстві України регулювання порядку виникнення профспілок як суб'єктів конституційно-правових відносин є досить суперечливим і неоднозначним та може призводити до ситуації, коли профспілки набувають цивільної і трудової правосуб'єктності, маючи при

цьому лише обмежену конституційну правосуб'єктність, спрямовану на їх легалізацію. Якщо всі громадські об'єднання набувають статусу юридичної особи за окремою процедурою, якій повинна передувати процедура легалізації цього об'єднання, тобто набуття ним статусу суб'єкта конституційних правовідносин, то стосовно профспілок встановлений зворотний порядок: спочатку набуваються права юридичної особи, а потім здійснюється їх легалізація. Натомість у законодавстві більшості країн ЄС момент виникнення конституційної правосуб'єктності профспілок чітко окреслений, а процедура легалізації, із завершенням якої й пов'язується виникнення конституційної правосуб'єктності профспілок, має законодавчо прописані часові межі та закінчується або внесенням запису про реєстрацію профспілки (легалізацією), або відмовою в такій легалізації. Водночас відсутність у Законі України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» чіткої вказівки на обов'язковість легалізації профспілок, разом із законодавчо встановленою заборонаю для легалізуючого органу відмовити в легалізації профспілки та відсутністю яких-небудь часових меж, упродовж яких профспілки можуть функціонувати як нелегалізоване об'єднання, призводять до ситуації, коли представництво й захист трудових, соціально-економічних прав та інтересів громадян протягом тривалого часу може здійснюватися громадськими організаціями з невизначеним конституційно-правовим статусом.

9. Позитивним моментом у законодавстві багатьох країн ЄС, яке регламентує процедуру примусового припинення діяльності профспілок, запропоновано вважати обов'язковість надання профспілці або об'єднанню профспілок відповідних термінів для усунення виявлених порушень закону. Відповідно, контролюючі органи державної влади мають право звертатися до суду із заявою про примусове припинення діяльності профспілки тільки за умови, що відповідна профспілка не усунула порушення законодавства у вказані терміни. Така практика посилює гарантії діяльності профспілок та заслуговує на її впровадження в законодавстві України. Для цього ст. 18 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» варто доповнити відповідними положеннями. Водночас для нівелювання можливих зловживань уже з боку самих профспілок (коли профспілка, отримавши повідомлення про необхідність усунення виявлених порушень, може тимчасово усунути їх, що унеможливить подання відповідним органом заяви до суду) необхідно закріпити положення про те, що в разі повторного впродовж одного року виявлення порушень у діяльності профспілки відповідний орган державної влади має право подати до суду заяву про припинення діяльності профспілки без надання їй повідомлення про усунення виявлених порушень.

10. Запропоновано відносити до основних функцій профспілок, окрім захисної, представницької та контрольної, також політичну функцію, яка проявляється, зокрема, у трипартизмі та співробітництві профспілок із політичними партіями (підтримці партій профспілками). Досвід окремих країн-членів ЄС щодо встановлення на рівні конституції заборони участі профспілок у будь-якій політичній діяльності та реалізації політичних цілей показує, що на практиці таке регулювання призводить до певних обмежень свободи

об'єднання та невизначеності у правозастосовній практиці. Цей підхід може бути відносно ефективним лише за умови чіткого законодавчого закріплення виключного переліку видів політичної діяльності й політичних цілей, які не можуть бути предметом діяльності профспілок та інших громадських організацій.

11. Аргументовано виділення трьох груп принципів щодо профспілок, а саме: а) принципів створення профспілок (наприклад, добровільність створення профспілки, вступу до профспілки та виходу з неї; створення профспілок без попереднього дозволу; правомірність і законність обмежень щодо створення профспілок та членства в них; пропорційність обмежень щодо створення профспілок та членства в них); б) принципів організації профспілок, тобто основних засад внутрішньої організації діяльності профспілок щодо відносин між членами профспілки та членами профспілки з її органами (це, зокрема, відсутність майнового інтересу у членів профспілок, виборність профспілкових органів, рівноправність усіх членів профспілки, нормоване відрахування членських внесків, самостійність профспілок у визначенні та організації напрямів своєї діяльності тощо); в) принципів функціонування профспілок, які стосуються взаємовідносин профспілок з іншими профспілками та їх об'єднаннями, роботодавцями, органами державної влади й місцевого самоврядування, а також з інститутами громадянського суспільства (наприклад, рівність профспілок; гласність діяльності профспілок; пріоритетність примирних методів і процедур у діяльності профспілок; незалежність профспілок від роботодавців, органів державної влади та місцевого самоврядування, політичних партій тощо; недопущення конкуренції представників профспілки та інших виборних представників тощо).

12. Доведено, що для країн ЄС, де передбачена можливість внесення законопроектів встановленою конституцією кількістю громадян, відсутність законодавчої ініціативи у профспілок не є критичною, оскільки профспілки за рахунок значної чисельності своїх членів можуть ініціювати підготовку, розробляти та подавати законопроекти на розгляд парламенту, використовуючи механізми законодавчої ініціативи громадян. В Україні профспілки позбавлені такої непрямої законодавчої ініціативи, проте чинне законодавство наділяє їх певними можливостями щодо участі в законотворчому процесі, тим самим даючи можливість (хоча й опосередковано) впливати на формування та реалізацію державної соціальної політики, захист трудових і соціальних прав як своїх членів, так і людини та громадянина загалом. Основним недоліком Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» в регулюванні порядку участі профспілок у законотворчому процесі є відсутність закріплених строків, упродовж яких профспілки повинні надати свій висновок щодо законопроектів, які стосуються сфери діяльності профспілок, і відсутність законодавчого обов'язку для суб'єктів права законодавчої ініціативи та інших державних органів надати профспілці письмову відповідь на подане нею звернення щодо прийняття або внесення змін до закону чи іншого акта, а також строків для надання такої відповіді.

13. З'ясовано, що положення щодо організації та діяльності профспілок, які містяться в конституції відповідної країни, мають визначальне значення для гарантування їх належного функціонування та можуть створювати для профспілок як додаткові механізми гарантування їх прав (наприклад, у Польщі, Португалії), так і умови, які на практиці призводять до порушення свободи профспілкової діяльності (зокрема, у Болгарії). Особлива роль у гарантуванні прав профспілок належить конституційному суду відповідної країни. Саме на підставі рішень конституційних судів в Україні було спрощено процедуру легалізації профспілок та змінено критерії визнання за профспілками статусу місцевих та обласних, у Латвії було знято обмеження щодо об'єднання у профспілки з окремої категорії службовців, а в Польщі право на об'єднання у профспілки отримали певні групи осіб, які раніше в ньому були обмежені, та втратили чинність положення Закону Польщі «Про професійні спілки», що не відповідали принципу “*nullum crimen sine lege*”.

14. З метою вдосконалення конституційно-правового регулювання організації та діяльності профспілок в Україні запропоновано внести відповідні зміни до вітчизняного законодавства, зокрема:

- внести зміни до ст. ст. 1, 2, ч. 3 ст. 4, ч. 1 ст. 5, ст. 6, ч. 9 ст. 16, ч. 2 ст. 21, ч. 4 ст. 21, ст. 46 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»;

- виключити ч. 1 ст. 2 та ч. 2 ст. 6 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»;

- доповнити ст. 18 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» положеннями, які необхідно викласти в ч. ч. 4, 5 і 6;

- доповнити ч. 1 ст. 15 Закону України «Про політичні партії в Україні» положенням, яке необхідно викласти в п. 9.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Індивідуальні монографії:

1. Піфко О.О. Конституційно-правові засади організації та діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС: Порівняльно-правове дослідження : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 464 с.

Статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, у тому числі тих, які зареєстровані у міжнародних наукометричних базах:

2. Піфко О.О. Основні принципи створення та діяльності професійних спілок як особливого виду громадських організацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2017. № 43. Т. 4. С. 48–51.

3. Піфко О.О. Особливості реалізації конституційного права на об'єднання у професійні спілки в Україні та окремих країнах ЄС: порівняльний аналіз. *Порівняльно-аналітичне право.* 2018. № 5. С. 79–82. URL: http://www.pap.in.ua/5_2018/20.pdf

4. Піфко О.О. Свобода профспілок у рішеннях Конституційного Суду України, Конституційного Суду Латвії та Конституційного Трибуналу Польщі. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2018. №. 6. Т.1. С. 94–98.

5. Піфко О.О. Окремі конституційно-правові аспекти обмежень права на об'єднання у професійні спілки в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 74–76. URL: http://www.pap.in.ua/6_2018/18.pdf
6. Піфко О.О. Історичні етапи конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок у Польщі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30. № 2. С. 40–44.
7. Піфко О.О. Участь професійних спілок у законотворчому процесі: Україна та досвід окремих країн європейського союзу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. Вип. 82. С. 151–156.
8. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання взаємодії професійних спілок із політичними партіями в Україні та окремих країнах ЄС: порівняльне дослідження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 59–63. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/16.pdf
9. Піфко О.О. Обмеження права на об'єднання у професійні спілки в Україні та окремих країнах європейського союзу: порівняльний аналіз. *Конституційно-правові академічні студії*. 2019. № 1. С. 161–167.
10. Піфко О.О. Проблеми реалізації конституційного права на об'єднання в професійні спілки в практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. Вип. 55. Т. 1. С. 94–96.
11. Піфко О.О. Роль професійних спілок у реалізації конституційного права на страйк в Україні, Польщі та Латвії: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 3. С. 32–35.
12. Піфко О.О. Особливості закріплення гарантій діяльності професійних спілок у Конституції України та в конституціях країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2019. № 37. С. 39–41.
13. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання статусу професійних спілок у Латвії: історія та сучасність. *Правові новели*. 2019. № 7. С. 19–24.
14. Піфко О.О. Особливості законодавчого регулювання критеріїв репрезентативності професійних спілок в Україні та окремих країнах Європейського Союзу. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. № 2. С. 112–117.
15. Піфко О.О. Поняття «легалізація профспілок» та «реєстрація профспілок»: теоретико-правові проблеми визначення і співвідношення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 88–91. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/23.pdf
16. Піфко О.О. Дослідження правового статусу професійних спілок в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективні напрямки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2019. № 56. Т. 1. С. 56–60.

17. Піфко О.О. Моделі конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок в країнах Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 180–184.

18. Піфко О.О. Принципи відсутності майнового інтересу членів профспілок та нормованого відрахування членських внесків: теоретико-правові аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 41–45. URL: http://www.pap.in.ua/2_2019/10.pdf

Статті в наукових періодичних виданнях із юридичних наук інших держав:

19. Піфко О.О. Конституційно-правові засади легалізації професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС: порівняльний аналіз. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6, (Vol. 1). P. 151–155.

20. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання примусового припинення діяльності професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС: порівняльний аналіз. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2018. № 4. P. 211–215.

21. Піфко О.О. Еволюція конституційного-правового регулювання статусу професійних спілок в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 1, (Vol. 2). P. 80–84.

22. Пифко А.А. Конституционно-правовые основы создания профессиональных союзов в Украине и Польше: сравнительный анализ. *Leges vitae*. Martie 2019. С. 86–89.

23. Піфко О.О. Конституційна правосуб'єктність професійних спілок. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. (Vol. 1). P. 214–218.

Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Піфко О.О. Окремі особливості конституційно-правового регулювання права на об'єднання в професійні спілки у Латвійській Республіці. *Теорія і практика сучасної юриспруденції* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 7–8 грудня 2018 р. Київ : Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 26–27.

25. Піфко О.О. Конституційно-правові засади легалізації професійних спілок в Україні та Польщі: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 14–15 грудня 2018 р. Харків : ГО «Асоціація студентів-юристів», 2018. Ч. 1. С. 31–33.

26. Піфко О.О. Конституційно-правові засади припинення діяльності професійних спілок в Україні та окремих країнах СЄ. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21–22 грудня 2018 р. Запоріжжя : Запорізька міська організація «Істина», 2018. Ч. 1. С. 62–64.

27. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання права на об'єднання в професійні спілки в Україні та Польщі. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 28 грудня 2018 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 31–34.

28. Піфко О.О. Особливості закріплення обмежень права на об'єднання у професійні спілки в Конституції України. International scientific and practical conference «*Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage*» : conference proceedings, january 25–26, 2019. Arad : Izdevniecība «Baltija Publishing» С. 147–149.

29. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання діяльності професійних спілок у Латвії. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 1–2 березня 2019 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 16–19.

30. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання участі професійних спілок у фінансуванні політичних партій. Європейський досвід та Україна. *Particularitățile adaptării legislației Republicii Moldova și Ucrainei la legislația Uniunii Europene* : Conferința internațională științifico-practică, Chișinău, 22-23 martie 2019. Chișinău : Republica Moldova. P. 72–74.

31. Піфко О.О. Роль Європейського Інституту Профспілок у дослідженні та вдосконаленні конституційно-правового статусу профспілок. *Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 29–30 березня 2019 р. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2019. С. 31–33.

32. Піфко О.О. Конституційно-правове регулювання права на об'єднання у профспілки у другій Польській Республіці (1918–1939 рр.). *Закарпатські правові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 11–13 квітня, 2019 р. Ужгород : Ужгородський національний Університет, 2019. Т. 2. С. 72–74.

33. Піфко О.О. Законодавче регулювання виникнення правосуб'єктності профспілок в Україні, Польщі та Латвії: порівняльний аналіз. *New challenges of legal science in Ukraine and EU countries* : International scientific and practical conference, Miskolc, Hungary april 19–20, 2019. Miskolc : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2019. С. 83–85.

34. Піфко О.О. Створення професійних спілок у Словацькій Республіці: проблеми конституційно-правового регулювання. *Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 26–27 квітня 2019 р. Запоріжжя : Запорізька міська організація «Істина», 2019. С. 47–49.

35. Піфко О.О. Право профспілок на звернення до Конституційного Трибуналу Польщі та його роль у захисті трудових прав людини. *Конституційно-правове будівництво на зламі епох : пошуки оптимальних моделей* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 3–4 травня 2019 р. Ужгород : Ужгородський національний Університет, 2019. С. 283–286.

36. Піфко О.О. Окремі аспекти реалізації принципу рівності професійних спілок в Україні та окремих країнах Європейського Союзу. *Сучасний вимір держави і права* : матеріали міжнародної науково-практичної

конференції, м. Львів, 17–18 травня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 24–27.

37. Піфко О.О. Особливості закріплення поняття «професійна спілка» в законодавстві України та окремих країн Європейського Союзу. *Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків 31 травня – 1 червня 2019 р., Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 43–45.

38. Піфко О.О. Особливості законодавчого регулювання фінансування діяльності професійних спілок в Україні та Латвії. *Development of legal science: choice mechanism and priorities implementation* : international scientific and practical conference devoted to the celebration of 5th anniversary of Visegrad Journal on Human Rights. Snina, June 7–8, 2019. Snina : Izdevniecība «Baltija Publishing», 2019. С. 154–157.

39. Піфко О.О. Закріплення гарантій діяльності професійних спілок в законодавстві України та окремих країн Європейського Союзу. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 червня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 28–31.

40. Піфко О.О. Конституційно-правові проблеми виділення основних функцій професійної спілки як особливого виду громадської організації. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 21–22 червня 2019 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 27–30.

АНОТАЦІЯ

Піфко О.О. Конституційно-правові засади організації та діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правове дослідження. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право». ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2019.

Дисертація присвячена комплексному порівняльно-правовому дослідженню особливостей конституційно-правового регулювання організації й діяльності професійних спілок в Україні та країнах ЄС. Досліджено генезу правового регулювання статусу професійних спілок в Україні у контексті дослідження основних історичних етапів конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок в окремих країнах ЄС. Виділено та охарактеризовано дві основні моделі конституційно-правового регулювання статусу професійних спілок в країнах ЄС. З'ясовано зміст конституційного права на об'єднання у професійні спілки, його співвідношення з іншими конституційними правами та свободами, а також висвітлено проблеми конституційно-правового закріплення обмежень цього права в Україні та окремих країнах ЄС. З'ясовано особливості конституційно-правового

регулювання створення та легалізації професійних спілок в Україні та окремих країнах ЄС, підстави та порядок припинення їх діяльності. Визначено й проаналізовано основні елементи конституційно-правового статусу професійних спілок, до яких автор відносить права та обов'язки, правосуб'єктність, конституційні принципи їх створення та діяльності, функції професійних спілок і юридичні гарантії їх діяльності. Також окреслюються та обґрунтовуються основні напрями вдосконалення конституційно-правового регулювання організації та діяльності професійних спілок в Україні.

Ключові слова: професійна спілка, громадська організація, право на об'єднання в професійні спілки, обмеження права на об'єднання в професійні спілки, легалізація професійних спілок, конституційно-правовий статус професійних спілок, правосуб'єктність професійних спілок, права професійних спілок, гарантії діяльності професійних спілок.

АННОТАЦИЯ

Пифко А.А. Конституционно-правовые основы организации и деятельности профессиональных союзов в Украине и странах ЕС: сравнительно-правовое исследование. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.02 «конституционное право; муниципальное право». ГВУЗ «Ужгородский национальный университет». – Ужгород, 2019.

Диссертация посвящена комплексному сравнительно-правовому исследованию особенностей конституционно-правового регулирования организации и деятельности профессиональных союзов в Украине и странах ЕС. Исследован генезис правового регулирования статуса профессиональных союзов в Украине в контексте исследования основных исторических этапов конституционно-правового регулирования статуса профессиональных союзов в отдельных странах ЕС. Выделены и охарактеризованы две основные модели конституционно-правового регулирования статуса профессиональных союзов в странах ЕС. Выяснено содержание конституционного права на объединение в профессиональные союзы, его соотношение с другими конституционными правами и свободами, а также освещены проблемы конституционно-правового закрепления ограничений этого права в Украине и отдельных странах ЕС. Выяснены особенности конституционно-правового регулирования создания и легализации профессиональных союзов в Украине и отдельных странах ЕС, основания и порядок прекращения их деятельности. Определены и проанализированы основные элементы конституционно-правового статуса профессиональных союзов, к которым автор относит права и обязанности, правосубъектность, конституционные принципы их создания и деятельности, функции профсоюзов и юридические гарантии их деятельности. Также определяются и обосновываются основные направления совершенствования конституционно-правового регулирования организации и деятельности профессиональных союзов в Украине.

Ключевые слова: профессиональный союз, общественная организация, право на объединение в профессиональные союзы, ограничение права на объединение в профессиональные союзы, легализация профессиональных союзов,

конституционно-правовой статус профессиональных союзов, правосубъектность профессиональных союзов, права профессиональных союзов, гарантии деятельности профессиональных союзов.

SUMMARY

Pifko O.O. Constitutional and Legal Principles of the Formation and Activities of Trade Unions in Ukraine and in the EU Member Countries: a Comparative Study. – Manuscript.

Dissertation for Doctor of Juridical Sciences degree. Speciality 12.00.02 – “Constitutional Law; Municipal Law”. – State Higher Institution “Uzhhorod National University”. – Uzhhorod, 2019.

The dissertation is a comprehensive comparative law study into the specific aspects of the constitutional and legal regulation of the formation and activities of trade unions in Ukraine and in the EU member countries. It places special emphasis on the analysis of the legislation and some theoretical aspects dealing with the constitutional and legal regulation of trade unions in such countries as Ukraine, Poland and Latvia. It also explores and analyses particular aspects relating to the issues in question in the legislation and enforcement practice in Lithuania, Estonia, Bulgaria, the Czech Republic, Slovakia, Portugal and the Federal Republic of Germany.

The dissertation establishes and describes two basic patterns of the constitutional and legal regulation of trade union status in the EU member countries. It explores the evolution of the constitutional and legal regulation of trade union status in Ukraine against the background of the main stages of the constitutional and legal regulation of trade union status some EU member countries have gone through. It is suggested that four main historical stages of the constitutional and legal regulation that are common for most countries in Central and Eastern Europe should be distinguished.

The dissertation identifies the subject-matter of the constitutional right to form and join trade unions and its correlation with other constitutional rights and freedoms. Moreover, it throws light on the issues connected with the enshrinement of restrictions on the right to form and join trade unions on the constitutional and legal basis in Ukraine and some EU member countries. The right to join and form trade unions is found to be realized in one of the following ways: by establishing trade unions freely, without obtaining any prior permission from government bodies; by joining already established trade unions; by participating in trade union activities; by freely resigning from trade unions; by avoiding joining trade unions; participating in the termination of the activities of trade unions by means of their restructuring or liquidation. The dissertation considers theoretical and legal issues relating to the correlation of such notions as “right to form and join trade unions” and “trade union freedoms”; “freedom of association” and “the right to join and form trade unions”; “trade union member” and “trade union founder”; “registration of trade unions” and “legitimation of trade unions”; “constitutional legal personality of trade unions”, “labour legal capacity of trade unions” and “civil capacity of trade unions”.

The dissertation establishes specific features of the constitutional and legal regulation of the formation and legitimation of trade unions in Ukraine and in some

EU countries, the grounds and procedure for the termination of their activities. It emphasizes the expediency of establishing two major phases of the formation of trade unions: the initiation and establishment phase, and the legalization phase. It is claimed that the primary cause of the legislative fuzziness of the procedure for the legitimation of trade unions in Ukraine is the misinterpretation of the term “are formed without prior permission” used in the Constitution of Ukraine by the Constitutional Court of Ukraine. The dissertation provides reasons for the establishment of more rigid legislative distinction between the status of trade union founders and the status of trade union members.

The dissertation establishes and examines the basic elements of the constitutional and legal status of trade unions to which the author refers rights and duties, legal personality, the constitutional principles of their formation and activities, functions of trade unions and legal guarantees for their activities. The dissertation provides further scholarly insight into the principles of the activities of trade unions. In particular, it offers to distinguish three groups of principles with regard to trade unions: principles of the formation, principles of the organization and principles of the functioning of trade unions. It is suggested that the primary functions of trade unions should include the political function alongside their functions of representation and protection. The dissertation also explores the peculiar aspects of the role of trade unions in social dialogue and law-making process in some countries. It provides reasons why enshrining the duties of trade unions concerning their relationships with their members is inexpedient. The dissertation establishes and examines the main guarantees for the activities of trade unions, as well as offers the definition of the notion “legal guarantees for the activities of trade unions”. It also outlines and justifies the main directions of the improvement of the constitutional and legal regulation of the establishment and activities of trade unions in Ukraine.

Key words: trade union, non-governmental organization, right to form and join trade unions, restrictions on the right to form and join trade unions, legitimation of trade unions, constitutional and legal status of trade unions, legal personality of trade unions, rights of trade unions, guarantees for the activities of trade unions.

Підписано до друку 21.11.2019. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 1,8. Тираж 100 прим. Зам. № 21.11-2.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105

Телефон +38 (0552) 39 95 80

E-mail: mailbox@helvetica.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 6424 від 04.10.2018 р.